%Hiekanjyvät
SUOMEN ATTACIN JÄSENLEHTI
1/2019

FINANSSIKRIISIN JÄLKEINEN VELKAKRIISI KEHITYSMAISSA

Finanssikriisi saatiin katkaistua määrällisellä kevennyksellä. Kehitysmaissa on kuitenkin käynnissä laaja velkakriisi, joka on suoraa seurausta finanssikriisin pelastustoimenpiteistä.

Argentiinan pesolla ei mene hyvin. Maan valuutta on menettänyt vuoden 2018 aikana puolet arvostaan suhteessa Yhdysvaltain dollariin. Valuutta on notkahdellut sen jälkeen, kun maan presidentti **Mauricio Macri** 2015 antoi Argentiinan peson kellua vapaasti ja poisti pääoman liikkuvuutta koskevat rajoitukset.

Peson arvonalennus heikensi maan kykyä maksaa ulkomaanvelkojaan, ja lisäksi maa on joutunut käymään pitkää oikeustaistelua velkaneuvotteluista kieltäytyneiden sijoitusrahastojen kanssa. Toukokuussa 2018 Argentiina pyysi taloudellista tukea Kansainväliseltä valuuttarahastolta IMF:ltä, joka myönsi maalle historiansa suurimman, 57 miljardin dollarin kokoisen lainan. Siihen liittyvät ehdot julkisen talouden leikkauksista tulevat kuitenkin vääjäämättä heikentämään jo nyt kovassa talousahdingossa elävien kansalaisten elämää. Muita valuuttaongelmien kanssa painivia maita ovat mm. Turkki, Eteläafrikka, Brasilia, Intia ja Indonesia. Valuuttojen arvonalennukset ovat vahvasti haitanneet maiden talouksia ja kansalaisia.

RAHAVIRRAT KEHITYSMAIHIN

Kehittyvien maiden talousvaikeudet juontavat juurensa vuoteen 2008, kun vauraampiin maihin iski finanssikriisi. Yhdysvaltain, EU:n ja Iso-Britannian keskuspankit laskivat korkonsa lähelle nollaa ja aloittivat tämän jälkeen määrällisen kevennyksen (Quantitative Easing, QE) ohjelmat. Keskuspankit loivat rahaa ja hankkivat sillä velkakirjoja pankeilta ja rahoitusmarkkinoilta. Lisäksi keskuspankit tarjosivat edullista nollakorkoista lainaa. Vuosien 2008 ja 2018 välillä rahoitusmarkkinoille ohjattiin $12 biljoonaa dollaria eri elvytysohjelmien kautta.

Yhdysvaltain, EU:n ja Iso-Britannian toimien seurauksena rahoitusmarkkinoilla myytävien velkakirjojen korot laskivat. Kehitysmaissa oli sijoituskohteita joilla oli korkeat riskit, ja siten myös korkeammat korot, joten osa sijoituksista suuntautui sinne. Kansainvälisten velkakirjojen määrä Latinalaisen Amerikan ja Karibian alueen maissa kasvoi vuoden 2009 297 miljardista dollarista noin 757 miljardiin dollariin vuonna 2017. Aasian ja Tyynen valtameren alueella velkamäärä kasvoi tällä ajanjaksolla 254 miljardista dollarista 637 miljardiin dollariin.

Monikansallisten yritysten tutkimuskeskuksen SOMOn taloustutkija **Rodrigo Fernandez** on selvittänyt määrällisen kevennyksen vaikutuksia kehitysmaihin.

"Määrällisen kevennyksen myötä rahaa virtasi kaikkialle. Kehitysmaat eivät olleet mikään erityinen kohde näille rahavirroille. Täytyy muistaa että globaalin talouden näkökulmasta kehitysmaat ovat epäolennaisia, koska niiden talouksien koko on niin pieni kehittyneisiin maihin verrattuna. Mutta koska määrällisestä kevennyksestä pieni osuus virtasi kehitysmaihin, sillä oli kuitenkin iso vaikutus näissä maissa", Fernandez toteaa.

Finanssikriisin päättymisen jälkeen keskuspankit ovat lopettaneet määrällisen kevennyksen ohjelmansa ja myös nostaneet korkojaan, mikä vuoksia sijoituksia suunnataan nyt pois kehitysmaista ja takaisin rikkaampiin maihin. Poisvirtaavat varat heikentävät kehitysmaiden taloutta, mikä heijastuu niiden valuuttojen arvoon. Valuuttakurssien huonotessa, erilaisten taloudellisten riskien todennäköisyys kasvaa.

VELKAKRIISIN TAUSTAT

Vaikka nykyisen kriisin taustalla on edellisten kriisien tapaan ulkomaisessa valuutassa olevien pääomien virtaukset kehittyneistä maista kehittyviin, Fernandezin mukaan nykyinen velkakriisi eroaa aiemmista kahdella tavalla:

Ensimmäinen erottava tekijä on että suurempi osa velalla saadusta rahoituksesta tulee rahoitusmarkkinoilta. Pankkeihin verrattuna rahoitusmarkkinat ovat anonyymejä, minkä vuoksi ei ole selviä tahoja joiden kanssa neuvotella velkojen takaisinmaksusta.

Toinen ero on, että siinä missä velka oli aiemmin valtion ottamaa, nykyinen velka on yhä enenevässä määrin yksityistä velkaa. Koska määrällisen kevennyksen myötä kansainvälisiltä markkinoilta oli saatavilla edullista matalakorkoista lainaa, sitä oli houkuttelevaa ottaa yritysten kasvua varten. Valuuttakurssien heikennysten myötä yritykset ovat kuitenkin joutuneet maksuvaikeuksiin.

Perinteisesti valtio on pelastanut ongelmiin joutuneen yrityksen ja yksityinen velka on näin muuttunut julkiseksi. Tämä ei kuitenkaan toimi kehitysmaissa, joissa kansainvälisen yrityksen liikevaihto voi olla hyvin suuri suhteessa valtion budjettiin, jolloin valtiolla ei yksinkertaisesti ole varaa astua kehiin ja pelastaa yritystä.

VELKASOVITTELUMEKANISMI RATKAISUNA

IMF ja muut kansainväliset rahoituslaitokset ovat tarjonneet kehitysmaiden velkaongelmiin samoja ratkaisuja kuin aiempiin velkakriiseihin. Näin siitä huolimatta, että budjettileikkausten vaikutus on kiistanalaista, ja juuri pääomien nopea virtaus oli velkakriisien taustalla. Fernandezin mukaan todellinen ratkaisu ongelmaan olisi kansainvälisen velkasovittelumekanismin perustaminen. 1970-luvulta lähtien on keskusteltu kansainvälisestä organisaatiosta, jonka avulla velkaantuneet maat voisivat neuvotella lainoittajiensa kanssa velkojen takaisinmaksusta. Valitettavasti ajatus ei ole saanut riittävästi kannatusta.

"Jos velkasovittelumekanismi olisi ollut olemassa, niin IMF:n sopeutusohjelmille ei olisi koskaan ollut mitään perusteita", Fernandez korostaa.

Velkasovittelumekanismista puhuttiin myös eurokriisin, ja etenkin Kreikan velkakriisin yhteydessä. Silloinkin ajatus hylättiin. Sen sijaan Kreikan talousongelmien ratkaisuksi tarjottiin samaa leikkauspolitiikkaa kuin mitä IMF on tarjonnut kehitysmaille.

Velkasovittelumekanismi ei ole täysin ongelmaton. Velkasovittelumekanismi antaisi kuitenkin selvät puitteet:

"Tarvitsemme jonkinlaisen mekanismin jolla voidaan nopeasti ja selvästi hoitaa ylivelkaantuneiden maiden ongelmia. Emme voi antaa Kreikan tai Argentiinan tulla ennakkotapauksiksi siitä miten näitä ongelmia hoidetaan", Fernandez painottaa ja jatkaa:

"Velkaongelmassa on aina kaksi osapuolta. Yhtäältä on velkojat, kuten pankit ja rahoituslaitokset. Ja sitten on velalliset. On moraalitonta rangaista ainoastaan yhtä osapuolta".

Aiemmista velkakriiseistä viisastuneina monet maat ovat ottaneet käyttöönsä pääomien liikkuvuuteen liittyviä rajoituksia. Aasiassa luotiin Aasian infrastruktuuri-investointipankki AIIB vastapainona IMF:lle. Fernandez on kuitenkin sitä mieltä, ettei kehittyneistä maista alkunsa saanut finanssikriisi ole opettanut tarvittavia asioita kehittyneille maille:

"Valitettavasti emme ole oppineet mitään kehitysmaiden velkakriiseistä. Ne ovat tapahtuneet kaukana sijaitsevissa maissa joita ei nähdä olennaisina globaalin talouden ytimessä. Ydintalouksien velvollisuus on kuitenkin hoitaa tämä ongelma sellaisella tavalla, että se ei haittaa niitä maita joilla ei ollut mitään osuutta finanssikriisissä."

OMAR EL-BEGAWY

PÄÄKIRJOITUS

Suomeen syntyi tänä keväänä uusi hallitus, joka määrittää maamme poliittisen suunnan seuraaviksi neljäksi vuodeksi. Viime vuodet ovat jättäneet tässä suhteessa toivomisen varaa ja Attacin näkökulmasta olisikin toivottavaa, että seuraavalla hallituskaudella verovastuullisuus, veroparatiisien kitkentä ja aito kansalaislähtöinen demokratia saisivat viimeinkin tuulta alleen.

Sote- ja maakuntauudistukset ovat toistaiseksi jäissä, mutta on täysin mahdollista että ne herätetään uudelleen henkiin; onhan esimerkiksi terveyspalveluyrityksillä todella isot rahat pelissä ja ne saivat viime hallituksen aikana omia tavoitteitaan hyvin läpi. Uudistusten toteutuminen merkitsisi palvelujen yksityistämiskehityksen kiihtymistä entisestään, mutta myös päätösvallan siirtymistä yhä harvempien käsiin, uudistuksessa mahdollisesti syntyvien maakuntavaltuustojen kautta.

Tämä kevät on vaalien aikaa. Eduskuntavaaleja seuraa EU-parlamenttivaalit. Ne ovat jääneet julkisuudessa pahasti paikallisten parlamenttivaalien jalkoihin ja on valitettavasti todennäköistä, että äänestysprosentti jää aiempiakin vuosia alhaisemmaksi. EU-vaalien merkitys on kuitenkin entistäkin suurempi. Tällä hetkellä neuvotellaan ylikansallisia kauppasopimuksia nimenomaan EU-tasolla, ja kautensa päättävien meppien kaudella EU on vahvistanut globaaleiden yhtiöiden valtaa solmimalla investointisopimuksia, jotka sisältävät ISDS:ksi kutsutun valtion ja sijoittajan riitojenratkaisumekanismin. Kyseinen rakenne mahdollistaa sijoittajille mahdollisuudet vaatia miljardiluokan korvauksia niiden toimintaa haittaavasta lainsäädännöstä. Tällä hetkellä onkin käynnissä kampanja ISDS:n pysäyttämiseksi.

Attac on ajan hermolla. Viime vuonna meillä oli kaksikin hanketta, joissa tartuttiin kauppa- ja vapaakauppapolitiikan sekä ilmastonmuutoksen vaikeaan yhtälöön. Attac piti myös jäsenkyselyn, jonka vastauksissa toivottiin muun muassa lisää keskustelutilaisuuksia eri paikkakunnille. Järjestimmekin vuodenvaihteessa 2017-2018 kolmeen kaupunkiin ulottuneen

Valtapuhe-keskustelusarjan, ja olemme jatkaneet samaan malliin järjestämällä useampaan kaupunkiin tulleen keskustelusarjan Carunan verosuunnittelusta ja eläkeyhtiöiden ja veroparatiisien kytköksistä. Meitä tapaa useista tapahtumista ympäri maata. Taltioimme keskustelutilaisuuksia ahkerasti omalle Maailmantalousyoutubekanavallemme. Attac jatkaa tarmokasta työtään sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämän yhteiskunnan hyväksi tänäkin vuonna!

EVA-LIISA RAEKALLIO
HIEKANJYVÄT-LEHDEN PÄÄTOIMITTAJA

Seuraa Attacin nettisivuja, Facebook-sivua ja Twitteriä saadaksesi ajankohtaista tietoa tapahtumista.
Suomen Attac on vuonna 2001 perustettu, osa kansainvälistä Attacia oleva kansalaisjärjestö, joka pyrkii edistämään kriittistä globalisaatiokeskustelua, sosiaalista oikeudenmukaisuutta, kansalaislähtöistä demokratiaa, yhteiskunnallista avoimuutta ja kestävää kehitystä. Toimintaa pyöritetään jäsenmaksuilla. Liittymällä mukaan tuet Attacin työtä. Lue lisää osoitteesta www.attac.fi/yhteystiedot/jaseneksi

Kiitos tuestasi!

HIEKANJYVÄT ON SUOMEN ATTAC RY:N JÄSENLEHTI.

Toimituskunta: Päätoimittaja Eva-Liisa Raekallio. **Kuvitus:** Oskari Wäänänen. **Taitto:** Karoliina von Becker. **Avustajat tässä numerossa:** Kerstin Söderholm, Lauri Finér, Olli Savela, Omar El-Begawy. **Kuvat:** Eva-Liisa Raekallio ja Riikka Oksanen.

Painettu ympäristöystävälliselle paperille. **Painopaikka:** Grano Oy, Vantaa 2019.

ELÄKEYHTIÖT VEROPARATIISI-TALOUDEN KESKIÖSSÄ

Työeläkeyhtiöiden ja veroparatiisien kytkökset eivät ole saaneet tilaa suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Attac järjestikin vuodenvaihteessa keskustelusarjan "Verotus, eläkeyhtiöt ja yritysten yhteiskuntavastuu: Mitä Carunan verosuunnittelusta voi oppia?" Sarjassa alustanut Lauri Finer kirjoittaa aiheesta tarkemmin.

Viime syksynä eduskunnassa käytiin tiukkaa vääntöä, kun se päätti monikansallisten yritysten aggressiiviseen verosuunnitteluun puuttuvan korkovähennysrajoituksen uudistamisesta. Säännökseen jäi hallituspuolueiden äänintasevapautukseksi kutsutun porsaanreikä, vaikka valtiovarainministeriö ehdotti sen poistamista. Samaan aikaan kansalaisjärjestö Finnwatchin selvitys osoitti, että yksin sähkönsiirtoyhtiö Caruna oli välttänyt tasevapautuksen vuoksi veroja yli kymmenen miljoonan euroa vuosittain.

TYÖELÄKERAHASTOJEN ROOLI

Vähemmälle huomiolle jäi työeläkerahastojen rooli Carunan taustalla. Työeläkeyhtiö Elo sekä Kuntien Eläkevakuutus Keva omistavat Carunasta yhteensä 20 prosenttia. Myös valtion eläkerahasto VER omistaa pienen siivun ulkomaisen pääomasijoitusrahaston kautta. Lisäksi Kanadan Ontarion provinssin eläkerahaston omistus Carunasta on 40 prosenttia.

Suomalaiset ja kanadalaiset eläkerahastot olivat siis päättämässä järjestelystä, jolla vältettiin veroja Suomessa. Suomalaista eläkerahaa löytyy niin ikään veroja vältelleen sähkönsiirtoyhtiö Elenian takaa. Finnwatchin selvitys osoitti toissa vuonna, että Keva oli sijoittanut kiinteistöihin Iso-Britanniassa veroparatiisi Jerseyn kautta.

Listaa voisi jatkaa. On syytä kysyä, miksi työeläkerahastot osallistuvat veroparatiisitalouteen ja mitä seurauksia sillä on? Vastaus ensimmäiseen kysymykseen on yksinkertainen: aggressiivinen verosuunnittelu kasvattaa eläkerahastojen tuottoa, ainakin lyhyellä aikavälillä. Eläkeyhtiöt selittävät veroparatiisirakenteita myös sillä, että vaihtoehtoja ei ole, kun muut sijoittajat edellyttävät niitä.

Vastaukset saattavat kuulostaa järkeviltä, mutta mielikuva murenee hetkessä, kun eläkejärjestelmää tarkastelee tarkemmin. Suomessa työeläkerahastojen pääoma perustuu palkoista ja yrittäjiltä – siis kaikilta suomalaisilta – perittäviin lakisääteisiin työeläkemaksuihin. Työeläkkeet maksetaan rahastoista edelleen palkansaajille, kun he jäävät eläkkeelle. Lakiin perustuvina eläkemaksut luokitellaan veroiksi ja ne pienentävät palkasta käteen jäävää summaa siinä missä palkasta kunnille ja valtiolle maksettava ansiotulovero.

On selvää, että esimerkiksi Carunan välttämät verot on kerättävä joko korottamalla muiden veroja tai leikkaamalla julkisista palveluista. Yhtä kaikki maksajia ovat suomalaiset veronmaksajat – eli samaisten työeläkerahastojen edunsaajat. Carunan tapauksessa lopputulos on suomalaisille negatiivinen, sillä valtaosa verovälttelyn hyödystä valuu ulkomaisille omistajille. Samalla Caruna saa kilpailuetua, kun pienemmät yritykset joutuvat maksamaan veronsa normaalistie.

ILMIÖ ON MALLIESIMERKKI HÖLMÖLÄISTEN PEITON JATKAMISESTA

Osaoptimoinnista hyötyvät vain harvat suursijoittajat. Kärsijänä on erityisesti globaali etelä, missä yritysverotus on tärkeä tulolähde. Aggressiivisen verosuunnittelun ja haitallisen verokilpailun seurauksena yritysveroprosentteja on laskettu globaalisti. Ne ovat viimeisen 40 vuoden aikana puolittuneet keskimäärin alle 25 prosenttiin. Samalla veroja on kerätty yhä enemmän kulutusveroina ja muina tasaveroina, jotka kohdistuvat raskaimmin vähävaraisiin.

Eläkerahastoissa on kyse myös vallasta. Niissä on Suomessa varoja noin 200 miljardia euroa. Työeläkemaksuja kerättiin vuonna 2017 noin 21 miljardia euroa eli 22 prosenttia koko 97 miljardin euron veropotista.

Eläkerahastot ovat kietoutuneet veroparatiisitalouden verkkoihin, joten niiden johdolla ei ole intressiä muuttaa tilannetta tai kertoa ongelmista avoimesti, vaikka se olisi veronmaksajien etu. Päinvastoin, suurimpia eläkerahastoja hallinnoivat työeläkeyhtiöt kuuluvat finanssialan etujärjestöön, joka lobbasi esimerkiksi tasevapautuksen säilyttämisen puolesta.

MIKÄ AVUKSI?

On turha odottaa muutoksen tapahtuvan itsestään, kun suuryritykset käyttävät valtaa työeläkeyhtiöissä ja houkutus vapaamatkustukseen on suuri. Pelisääntöjä on muutettava. Kun aggressiivinen verosuunnittelu tehdään laittomaksi, ei siitä voi enää hyötyä. Se vaatii ennen muuta poliittista tahtoa, kun kansainväliset järjestöt ovat OECD:n johdolla kehittäneet säännöksiä, joilla verovälttelyyn puututaan tehokkaasti.

LAURI FINÉR
KIRJOITTAJA TYÖSKENTELEE VEROPOLIITTISENA ASIANTUNTIJANA JA TEKEE VÄITÖSKIRJAA KANSAINVÄLISESTÄ VERO-OIKEUDESTA HELSINGIN YLIOPISTOSSA.

EU:N JA YHDYSVALTAIN KAUPPANEUVOTTELUT:

KAUPPASOPUA ILMASTON JA KEMIKAALITURVALLISUUDEN KUSTANNUKSELLA?

Euroopan komission parhaillaan valmistelemat kauppaneuvottelut ovat esimerkki siitä, miten helposti kaupalliset intressit menevät kaiken muun edelle.

Neuvottelujen aloittamisella pyritään välttämään täysimittaisen kauppasodan puhkeaminen, joka on lähellä Yhdysvaltain presidentti **Donald Trumpin** linjattua eurooppalaisten autojen tullien nostamisesta 25 prosenttiin. Todistaakseen Trumpin hallinnolle, että EU neuvottelee tosissaan ja pyrkii nopeisiin tuloksiin, komissio esittää, että neuvottelut aloitetaan ilman tavanomaista kauppasopimusten vaikutusten arviointia.

Ryhtymällä neuvotteluihin Yhdysvaltojen kanssa komissio luopui aiemmasta kannastaan, jonka mukaan kaikkiin uusiin kauppasopimuksiin on lisättävä ehto Pariisin ilmastosopimuksen hyväksymisestä.

KOMISSIO ASETTI KAUPALLISET EDUT ILMASTONMUUTOKSEN TORJUMISEN EDELLE

Komissio on ollut hiljaa Pariisin ilmastosopimusta koskevasta ehdosta, mutta EU:n parlamentin kansainvälisen kaupan valiokunta INTA perusteli myönteistä kantaansa neuvottelujen aloittamiseen sillä, että kyseessä olisi hyvin suppea sopimus, ja että ehto koskee vain EU:n laaja-alaisia sopimuksia. EU ja Yhdysvallat ovat maailman suurimmat talousmahdit ja toistensa tärkeimmät kauppakumppanit. Vaikka maataloustuotteet jätettäisiin pois laskuista, kattaisivat neuvottelut silti n. 95 prosenttia EU:n ja Yhdysvaltain tavarakaupasta. Sopimuksella olisi myös suoria ilmastovaikutuksia, joita ei ole arvioitu.

Trumpin linjan taustalla on Yhdysvaltojen kauppataseen vaje (koskien etenkin Saksaa), EU:n maataloustuet, sekä EU:n tiukemmat kemikaali- ja ruokaturvallisuusstandardit, joita Yhdysvallat jo pitkään on pitänyt WTO:n sopimuksissa kiellettyinä kaupan teknisinä esteinä.

MISTÄ EU OLISI VALMIS NEUVOTTELEMAAN?

Komission puheenjohtajan **Jean-Claude Junckerin** lupausten lunastamiseksi komissio julkaisi 18.1.2019 kaksi ehdotusta Yhdysvaltojen kanssa käytävien kauppaneuvottelujen neuvotteluohjeiksi. Toinen niistä koskee vaatimustenmukaisuuden arviointia ja toinen teollisuustuotteiden (paitsi autojen) tullien poistamista.

Lisäksi EU aikoo aloittaa vapaaehtoisen sääntely-yhteistyön Yhdysvaltojen kanssa. Komission neuvotteluja valmistelevan työryhmän mielestä sääntely-yhteistyötä ei tulisi tehdä sellaisissa kysymyksissä, joissa EU:n ja Yhdysvaltojen sääntelyn tavoitteet ja lainsäädäntö poikkeavat hyvin paljon toisistaan. Tähän kategoriaan kuuluu työryhmän mukaan kemikaalit, joiden sääntelyssä on huomattavia eroja EU:n ja Yhdysvaltojen välillä.

YHDYSVALLAT EI TUNNUSTA ENNALTA VARAUTUMISEN PERIAATETTA

Työryhmä viittaa edellä ennalta varautumisen periaatteeseen, joka on kirjattu EU:n perussopimuksiin, ja johon EU:n kemikaalien sääntely ja ruokaturvallisuus perustuu. Yhdysvallat pitää kiinni siitä, ettei tuotteita voi kieltää, ellei riskienarviointien avulla ole tieteellisesti todistettu, että ne ovat vahingollisia. EU:n lähtökohtana puolestaan on, että aineita pitää kieltää, jos on syytä epäillä että ne ovat vaarallisia, vaikka varmaa tieteellistä näyttöä ei ole saatavilla.

Kiistat koskevat ennen kaikkea ihmisen hormonitoimintaan ja hedelmällisyyteen vaikuttavien kemikaalien sääntelyä, johon EU on velvoitettu soveltamaan ennalta varautumisen periaatetta, koska altistukselle ei tällä hetkellä pystytä määrittelemään tieteellisesti turvallisia rajoja. WTO:n riitojenratkaisupaneeli on asettunut aikaisemmissa kiistoissa Yhdysvaltojen tekemän tulkinnan kannalle, koskien EU:n tuontikieltoja GMO-maissille ja synteettisiä kasvuhormoneja sisältävälle lihalle.

IKÄVÄ OPETUS: KOMISSIO LÄHTI AJAMAAN KEMIANTEOLLISUUDEN JA YHDYSVALTOJEN ETUJA

Yhdysvallat on puuttunut EU:n suunnitelmiin säännellä hormonitoimintaa häiritseviä kemikaaleja myös suoralla diplomaattisella painostuksella, joka vaikutti siihen, että EU:n lainsäädäntö hormonitoimintaa häiritsevien biosidien ja kasvinsuojeluaineiden jäämien sääntelemiseksi maataloustuotteissa viivästyi yli 5 vuotta. Kun työ vihdoin valmistui kesäkuussa vuonna 2016, komission ehdotukseen oli ilmestynyt porsaanreikä, joka nosti kynnystä hormonitoimintaa häiritsevien aineiden kieltämiseksi hyvin korkealle.

Pitkälti kansalaisjärjestöjen valppauden, sekä kahden, 458 000 ja 300 000 allekirjoitusta keränneen vetoomuksen johdosta EU:n parlamentti hylkäsi komission heikennysesitykset lokakuussa 2017. Biosidivalmisteita koskeva asetus hyväksyttiin kuitenkin komission esittämässä muodossa kesällä 2018, mutta kasvinsuojeluasetus hyväksyttiin vasta marraskuussa 2018 sen jälkeen kun komissio oli poistanut esityksestä kiistellyn poikkeuksen. Sekä Yhdysvallat että kansalaisjärjestöt ovat tyytymättömiä komission toimintaan, ja hormonitoimintaa häiritseviä kemikaaleja koskeva taistelu jatkuu.

NEUVOTTELUISSA TARJOLLA VAIN HUONOJA KOMPROMISSEJA

EU:n ruokaturvallisuusstandardit ja kemikaalimääräykset ovat pitkään rajoittaneet amerikkalaisten maataloustuotteiden vientiä EU:n markkinoille, ja kauppaneuvottelut parantaisivat Yhdysvaltain asemaa kaupallisessa mielessä.

Yhdysvallat ei ole ainoa maa valittaessaan EU:n tulkinnasta ennalta varautumisen periaatteesta. Myös ainakin Kanada, Australia, Brasilia, Argentina ja Uruguay ovat listalla. Tästä johtuen poliittinen paine EU:ta vastaan kasvaa, kun uusista kauppasopimuksista neuvotellaan myös näiden maiden kanssa.

EU:n sisältä löytyy vahvoja poliittisia ja taloudellisia voimia, joiden etujen mukaista olisi heikentää EU:n sääntelyä. Komission työryhmän päinvastaisista vakuutteluista huolimatta on siten olemassa todellinen vaara, että EU:n ja Yhdysvaltojen kauppasuhteiden kriisiä tullaan käyttämään verukkeena kompromisseille, joiden avulla voidaan kaikessa hiljaisuudessa luopua ennalta varautumisen periaatteen soveltamisesta käytäntöön.

KERSTIN SÖDERHOLM

IHMISET JA LUONTO VAPAAKAUPAN JA MAAKUNTAUUDISTUKSEN HÄVIÄJINÄ

Suomen eduskunta hyväksyi keskiviikkona 16.5.2018 EU:n ja Kanadan välisen laaja-alaisen talous- ja kauppasopimuksen (CETA) äänin 141-42. Sopimusta tukivat paitsi hallituspuolueiden edustajat, myös kaikki läsnäolleet SDP:n, RKP:n, KD:n ja Liike Nytin edustajat. Vapaakauppasopimusta vastaan äänestivät kaikki Vasemmistoliiton, Vihreiden ja Perussuomalaisten läsnäolleet edustajat. CETA astuu voimaan, kun kaikki EUn jäsenmaat ovat sen hyväksyneet. Päätöksellä on pitkät jäljet.

Attac teki valtavasti työtä sopimuksen hyväksymistä vastaan. CETA-sopimuksen tavoitteena on mm. osapuolten välisen tavarakaupan, palvelukaupan ja sijoitusten vapauttaminen ja helpottaminen, kilpailun edistäminen, maailmankaupan harmonisen kehityksen sekä laajentumisen edistäminen. Tämä voi kuulostaa hienolta; vapausretoriikka onkin nykyään yleisesti käytössä.

CETA- sopimuksessa ja muissa tekeillä olevissa vapaakauppasopimuksissa on kuitenkin kyse vuosituhansia vanhojen, globaalia epätasaarvoa ruokkivien ja sitä ylläpitävien rakenteiden uusintamisesta. Yksille harvoille vapaakauppa merkitseekin lisääntyvää vaurautta, suurimmalle osalle ihmiskuntaa ja luonnolle pakkoa tuottaa kasvavia lisävoittoja omistajille.

CETAN RISTIRIITAISET TAVOITTEET

Periaatteenkaan tasolla kaupan esteiden purkaminen ei tarjoa vastauksia yhteen aikamme suurimmista ja vaikeimmista haasteista, ilmastonmuutoksen hillintään. Vapaakaupassa on kyse talouskasvun ja kulutuksen maksimoinnista yksityisten osakkeenomistajien, ei meidän kaikkien ja ympäristön hyödyksi.

Sopimuksessa kirjataan, että siinä edistettäisiin kestävän kehityksen tavoitetta. Tämä on ilmeisessä ristiriidassa sen kanssa, että kanadalaisilla sijoittajilla on sopimuksen tarjoaman investointisuojan (ISDS, Investment Court System) perusteella mahdollisuus haastaa Suomen valtio investointituomioistuimeen, mikäli ne katsovat, että niiden oikeuksia on rikottu. CETAssa ainoastaan tulleja tai sijoittajan oikeuksia koskevat pykälät ovat sitovia ja niiden rikkominen johtaa sanktiomenettelyyn. Kestävän kehityksen edistäminen jää julistuksen tasolle.

Ympäristö-, työvoima- tai työterveys- ja työturvallisuusstandardien taso tulee väistämättä laskemaan kun lainsäädäntöä kehitetään sopimaan investointisuojan raameihin. CETA mahdollistaa suuryrityksille Suomen luonnonvarojen esteettömän hyväksikäytön, ja muodostaa vakavan uhkan pitkän taistelun jälkeen saavutetuille, työntekijän kannalta aivan oleellisille työehdoille.

VAPAAKAUPALLA EI RAKENNETA KESTÄVÄÄ YHTEISKUNTAA

Kaikkien globaalin tason toimien olisi tässä maailmantilanteessa tähdättävä ilmastonmuutoksen hillintään. Kun Suomi hyväksyi osaltaan tämän sopimuksen, sitouduimme samalla rakentamaan omaa yhteiskuntaamme tästä päämäärästä irrallisena.

CETAa markkinoitiin suomalaisille niin, että se tuo paljon uusia työpaikkoja ja suomalaisyrityksille avautuu sopimuksen myötä uusia mahdollisuuksia. Tämä näkökulma unohtaa tieten tahtoen sen, että Pohjois-Amerikassa on yhä vallalla protektionistinen kauppapolitiikka. Julkinen keskustelu sopimuksen merkityksestä on ollut olematonta paitsi ennen eduskunnan ratkaisua, myös sen jälkeen.

Verotus on tärkeimpiä keinoja saavuttaa kestävä yhteiskunta. Ympäristöä vaarantavia sekä ilmastonmuutosta kiihdyttäviä tuotteita ja hyödykkeitä olisi verotettava huomattavasti nykyistä ankarammin ja rakennettava järjestelmä, joka tukee kestävien tuotteiden tuotantoa ja kulutusta. Haittaverotuksen kehittäminen olisi hyvin tärkeä askel tässä. Fossiilisten polttoaineiden käyttämistä ja ydinvoimalla tuotetun sähkön käyttämistä tulisi verottaa ankarasti, samalla tarjota merkittävää taloudellista tukea toisenlaisen valinnan tekevälle yritykselle ja kunnalle. Haittaverotus ei toimi yksinään, vaan vaatii rinnalleen tukipolitiikkaa.

MIKÄ ON MAAKUNTAUUDISTUKSEN ROOLI?

Vapaakauppa on siirtymistä ajassa taaksepäin, länsimaiden teollistumisen aikaan jolloin ympäristö- ja työturvallisuusnormit muodostivat esteen rikastumiselle eikä niitä täten ollut olemassakaan. CETAn ja vielä tulossa olevien vapaakauppasopimusten hyväksyminen ajaa Suomea takaisin siirtomaan asemaan, joka meillä oli osanamme vuosisatojen ajan.

Pitkään valmisteltu maakuntauudistus keskittää päätösvaltaa yhä harvempien käsiin ja romuttaisi toteutuessaan ympäristöhallinnon purkamalla loputkin ympäristönormit. Luovaan, uuteen valtion lupa- ja valvontavirastoon, siirtyisivät maan kaikki Elinkeino- liikenne ja ympäristökeskukset sekä Aluehallintovirastot. Tällä hetkellä AVI:t antavat ympäristölupia ja ELY:t valvovat niiden toteuttamista. Luovaan siirtyisivät myös ympäristölupien päätöksenteko ja valvonta. Luova-viraston on tarkoitus aloittaa vuonna 2022.

Ympäristön etu ei usein toteudu nykyisinkään, kun ympäristölupien myöntäminen on monesti ulkoistettu ihmisten valitsemilta luottamushenkilöiltä poliittisin perustein valituille virkamiehille, ja päätöksissä asetetaan rutiininomaisesti elinkeinoelämän etu ympäristön edun edelle.

Olisi välttämätöntä, että sijoittajat ja yritykset alkaisivat arvostaa pitkän tähtäimen kestävää kehitystä, eivätkä vain lyhyen tähtäimen voitontavoittelua investoinneissaan. Tällä hetkellä tämä ei näytä todennäköiseltä, kun mennään suuren rahan perässä ja nähdään asiat kovin kapeasta perspektiivistä. Esimerkiksi satsaus uusiutuvien aitoon tukemiseen olisi satsaus tulevaisuuteen.

Yhteiskuntaa pitäisi rakentaa meille kaikille ja päästä irti rakenteista, joissa rikkaat rikastuvat, köyhät köyhtyvät ja ympäristö kärsii ihmisten lyhytnäköisyyden seurauksena.

EVA-LIISA RAEKALLIO
SUOMEN LUONNONSUOJELULIITON VARSINAIS-SUOMEN PIIRIHALLITUKSEN JÄSEN
SUOMEN KEMIKAALILAINSÄÄDÄNTÖÄ VALMISTELEVAN KEMIKAALINEUVOTTELUKUNNAN VARAJÄSEN

OIKEUTTA IHMISILLE, SÄÄNNÖT SUURYHTIÖILLE -STOP ISDS

ISDS – 'sijoittaja-valtio riitojenratkaisujärjestelmä' – on ainoastaan rikkaimmille sijoittajille tarkoitettu hämärä, rinnakkainen oikeusjärjestelmä. Monikansalliset yritykset ovat painostaneet sen avulla hallituksia jopa miljardien eurojen korvausvaatimuksilla ja myös netonneet.

ISDS uusintaa ikiaikaisia sortomekanismeja ja sinetöi globaaleiden suuryritysten valtaa tavallisten ihmisten, valtioiden oman lainsäädännön ja ympäristönsuojelun kustannuksella. On tiedossa, että monet alkuperäiskansat ovat kärsineet puolustaessaan maitaan ja metsiään kaivosprojekteja ja tehomaataloutta vastaan. EU on osoittanut suojelevansa voimakkaasti ylikansallisten yhtiöiden oikeuksia ja on samalla ollut haluton parantamaan esimerkiksi alkuperäiskansojen tilannetta.

EU:n ja Yhdysvaltojen välinen kauppasopimus TTIP olisi ollut tienraivaaja siinä, miten luovuttaa yhtiöille valtaa. Siinä yhteistyö oli voimaa; 3,5 miljoonaa ihmistä Euroopassa torjui sen. Nyt on jälleen aika näyttää, mitä mieltä olemme. Sinäkin voit tulla mukaan allekirjoittamalla vetoomuksen sitovan YK-sopimuksen aikaansaamiseksi, jolla suuryritykset voidaan saada kantamaan oma vastuunsa ihmisoikeusloukkauksistaan ja aiheuttamistaan ympäristötuhoista. Lue lisää ja allekirjoita vetoomus osoitteessa **stopisds.org/fi**

HIEKANJYVIEN TOIMITUS